

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

ЗАКОМІРНИЙ Ігор Миколайович

УДК 374.7:316.276

**РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВЧИТЕЛІВ ВЕЧІРНИХ ШКІЛ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України (м. Київ).

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Сотська Галина Іванівна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, заступник директора з науково-експериментальної роботи (м. Київ).

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Спірін Олег Михайлович,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, проректор з цифровізації освітньо-наукової діяльності (м. Київ);

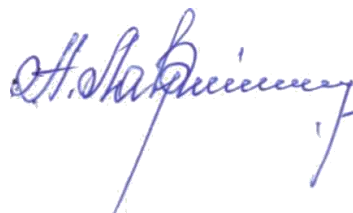
кандидат педагогічних наук
Шлянчак Світлана Олександрівна,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, старший викладач кафедри інформатики та інформаційних технологій (м. Кропивницький).

Захист відбудеться 24 грудня 2019 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті: www.ipood.com.ua та у бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9.

Автореферат розіслано 22 листопада 2019 року.

Т.в.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

О.А. Лавріненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Становлення і розвиток інформаційного суспільства є характерною ознакою ХХІ ст. Саме в інформаційному суспільстві активно розвиваються інформаційно-комунікаційні технології, створюються умови для ефективного використання знань, необхідних для усіх сфер суспільного життя. Зазначене зумовлює підвищення вимог до рівня інформаційно-комунікаційної компетентності сучасного вчителя. Нагальною стає потреба у вчителях закладів загальної середньої освіти, зокрема вечірніх шкіл, здатних ефективно удосконалювати освітній процес, впроваджувати інноваційні форми і методи його організації насамперед засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Водночас формальна освіта не спроможна повноцінно забезпечити ці потреби вчителів, оскільки переважно зорієнтована на надання академічних знань. Натомість неформальна освіта є більш гнучкою, адаптивно спрямованою на сучасні інноваційні процеси й у такий спосіб відкриває вчителю нові можливості розвитку і саморозвитку.

У цьому контексті увиразнюється актуальність проблеми розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.

Актуальність означеної проблеми окреслена у законодавчих і нормативно-правових актах: Закони України – «Про освіту» (2017), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про Національну програму інформатизації» (2016), «Про інноваційну діяльність» (2002); Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019); Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013); Концепція розвитку освіти дорослих (2011); наказ МОН України «Щодо організації вчителів з використання інформаційно-комунікаційних технологій» (2011); «Положення про дистанційне навчання» (2013), «Положення про загальноосвітній навчальний заклад» (2010), «Положення про вечірню (змінну) школу (2005) тощо.

Аналіз результатів наукових досліджень свідчить про посилення уваги дослідників до цієї проблеми. Концептуальні засади неформальної освіти обґрунтовують у своїх працях В. Андрущенко, О. Аніщенко, Н. Букіна, О. Василенко, Е. Богів, С. Зінченко, Л. Лук'янова, С. Прийма та ін. Питанням застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі присвячені праці В. Бикова, Л. Брескіна, Я. Галета, Р. Гуревича, В. Дем'яненко, М. Жалдака, А. Каленського, Н. Морзе, Т. Поясок, Ю. Триуса та ін. Проблему розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності фахівців розглянуто у дослідженнях П. Безпалова, Т. Герасимової, М. Голованя, О. Захара, О. Кікоть, В. Ковальчука, С. Литвинової, І. Малицької, О. Міллера, О. Кузьмінської, О. Овчарук, З. Ошеги, Ю. Плаксіна, О. Спіріна, П. Хайне та ін. Різним аспектам підготовки вчителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі присвячені дослідження В. Арестенка, Л. Брескіної, Р. Гуріна, Л. Карташової, О. Суховірського, О. Трофимової, Г. Шугайло, С. Яшанова та ін. Можливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій для

підвищення ефективності організації освітнього процесу проаналізовано у працях Ю. Дорошенка, О. Єльнікової, Л. Калініної, Д. Таушана та ін.

Водночас, аналіз стану дослідженості проблеми розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти дав підстави для висновку щодо недостатності вивчення цього питання у педагогічній теорії й освітній практиці, а відтак потребує теоретичного і практичного осмислення.

Доцільність розв'язання цієї проблеми визначається необхідністю подолання суперечностей між:

- потенціалом неформальної освіти щодо розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл і нівелюванням її суспільної ролі на рівні держави;
- зрослими вимогами суспільства до інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл і недостатньою розробленістю цього питання у педагогічній теорії й практиці;
- швидкими темпами розвитку інформаційних технологій і неспроможністю вчителів вечірніх шкіл ефективно використовувати їх у професійній діяльності;
- важливістю інформаційно-комунікаційної компетентності у фаховій діяльності вчителів вечірніх шкіл і відсутністю обґрунтованих методичних основ, які б забезпечували цей процес в умовах неформальної освіти.

Актуальність проблеми, її теоретична і практична значущість, необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження – **«Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за темою «Теорія і практика особистісного і професійного розвитку дорослого населення» (РК № 0114U003163). Тему дослідження затверджено вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 13 від 29 грудня 2014 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 24 березня 2015 р.).

Об'єкт дослідження – інформаційно-комунікаційна компетентність вчителів вечірніх шкіл.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати зміст, форми і методи розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл та експериментально перевірити модель розвитку досліджуваної якості в умовах неформальної освіти.

Відповідно до об'єкта, предмета й мети визначено завдання дослідження:

1. Вивчити стан розробленості проблеми дослідження в педагогічній теорії та в освітній практиці.
2. Розкрити сутність та визначити структуру інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.
3. Виокремити й схарактеризувати критерії, показники та рівні розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.
4. Теоретично обґрунтувати модель розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти та експериментально перевірити її ефективність на практиці.
5. Розробити навчально-методичні матеріали з розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.

Концептуальна ідея дослідження. Глобальна інформатизація суспільства зумовлює необхідність розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності фахівців. Розвиненість цієї компетентності дозволяє ефективно працювати з інформацією в усіх формах її подання та застосовувати можливості ІКТ у професійній діяльності.

Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл уможливується у процесі навчання в умовах неформальної освіти на засадах андрагогічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного та системного підходів. Ефективність цього процесу вимагає постійного удосконалення навчання шляхом впровадження нових форм і методів навчання та зумовлює необхідність обґрунтування і експериментальної перевірки моделі, навчально-методичних матеріалів, що сприяють розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл буде результативним за умови: обґрунтування змісту і форм розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти; застосування інтерактивних методів та дистанційних технологій навчання, створення навчально-методичних матеріалів з розвитку досліджуваної якості.

Методологічну основу дослідження становлять положення теорії наукового пізнання; концепції неперервної професійної освіти; філософія інформації; принцип єдності свідомості і діяльності, теорії і практики; принципи науковості, системності, цілісності; теорія розвитку особистості; принципи, методи наукового дослідження розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів; концептуальні положення андрагогічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного, системного підходів

Теоретичною основою дослідження є: положення філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай та ін.); теорія неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, О. Дубасенюк, Р. Гуревич, Н. Ничкало та ін.); концептуальні засади освіти дорослих (О. Аніщенко, Л. Лук'янова, С. Прийма, О. Огієнко, Т. Сорочан, С. Сисоєва та ін); положення щодо розвитку професійної

компетентності фахівців (О. Кучерявий, О. Лавріненко, М. Солдатенко, О. Семенов, Г. Сотська та ін.); результати досліджень з проблем інформатизації освіти (В. Биков, Ю. Бисага, І. Булах, М. Жалдак, Т. Коваль, В. Кухаренко, Т. Поясок, С. Шлянчак та ін.); положення компетентнісного підходу (В. Баркасі, Н. Бібік, В. Болотов, І. Гавриш, Г. Єльнікова, І. Зимня, З. Ошега, Т. Папернова та ін.); теоретичні і методичні засади формування інформаційно-комунікаційної компетентності (О. Барна, Е. Кікоть, Т. Лавіна, С. Литвинова, І. Малицька, О. Міллер, Н. Морзе, О. Кузьмінська, О. Овчарук, О. Спирін); положення щодо функціонування вечірніх шкіл (В. Пилипчук, С. Вершловський, Л. Лесохіна, Є. Тонконогая та ін.); історико-педагогічні аспекти розвитку вечірніх шкіл (Ю. Вергун, Л. Єрмоленко, Л. Зюбіна, О. Костюк, Г. Кучеренко, В. Столяр та ін.).

Для вирішення поставлених завдань комплексно використовувалися взаємопов'язані **методи дослідження**: *теоретичні* – вивчення філософської, педагогічної та психологічної літератури, законодавчих і нормативно-правових документів; аналіз, синтез, порівняння – з метою з'ясування стану розроблення досліджуваної проблеми, розкриття сутності поняття «інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл»; моделювання – для обґрунтування й розроблення моделі розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти; узагальнення – для формування висновків за розділами, загальних висновків; *емпіричні* – спостереження, бесіди, опитування, анкетування, тестування з метою визначення рівнів сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) – з метою реалізації моделі розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти; *методи математичної статистики* – для опрацювання даних і встановлення залежності між досліджуваними об'єктами й означеними процесами.

Організація дослідження. Дисертаційне дослідження проводилося упродовж 2013–2019 рр. та охоплювало три етапи.

На першому етапі (2013–2014 рр.) – здійснено теоретичний аналіз проблеми розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти; сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу дослідження; шляхом констатувальної діагностики проаналізовано стан проблеми розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності в освітній практиці вчителів вечірніх шкіл; розроблено програму дослідно-експериментальної роботи.

На другому етапі (2014–2016 рр.) – визначено й обґрунтовано діагностичний інструментарій оцінювання рівнів розвиненості компонентів інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл (критерії, показники, рівні); обрано методи і методики експериментального дослідження; теоретично обґрунтовано, розроблено модель розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.

На третьому етапі (2016–2019 рр.) – здійснено експериментальну перевірку ефективності моделі розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти; проведено аналіз, систематизацію, узагальнення і математичну обробку даних, отриманих у результаті проведення дослідно-експериментальної роботи; сформульовано загальні висновки дослідження; оформлено рукопис дисертації.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі комунального закладу «Вечірня (змінна) школа III ступеня № 18 Деснянського району міста Києва»; школи I-III ступенів № 238 Деснянського району міста Києва; вечірньої (змінної) школи № 20 Солом'янського району м. Києва; вечірньої (змінної) середньої загальноосвітньої школи № 3 м. Києва; Артемівської вечірньої (змінної) школи II-III ступенів № 1. На різних етапах дослідження в експерименті брали участь 290 респондентів.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше розкрито сутність розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти та визначено її мотиваційний, інформаційно-знанцевий, діяльнісний й рефлексійно-результативний складники; теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти, побудовану з урахуванням положень андрагогічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного, системного підходів, принципів (загальнодидактичних і специфічних) в єдності блоків (методологічно-цільового, змістово-організаційного, оцінювально-результативного), що розкривають зміст, структуру, форми, методи і засоби навчання, результатом поетапного впровадження якої є позитивна динаміка рівнів розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл; виокремлено критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексійний), їх показники та рівні розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл (адаптивний, конструктивний, дослідницький, експертний); *уточнено* сутність понять «вечірня (змінна) школа», «компетентність», «компетенція», «інформаційно-комунікаційна компетентність»; «інформаційно-комунікаційна компетентність вчителів вечірніх шкіл»; *удосконалено* зміст, форми, методи розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл; *подальшого розвитку набули*: положення компетентнісного підходу до професійного розвитку вчителів вечірніх шкіл; ідеї щодо навчання дорослих в умовах неформальної освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні та впровадженні в освітню практику вечірніх шкіл навчально-методичних матеріалів, що включають практикум «Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл»; методичні рекомендації: «Алгоритм дій роботи тих, хто навчається»; «Алгоритм змістового наповнення віртуальної учительської»; «Сценарій дистанційних уроків».

Результати дослідження можуть бути використані педагогічним персоналом закладів неформальної освіти, інститутів післядипломної освіти, центрів підвищення кваліфікації різних категорій дорослих.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес вечірньої змінної школи III ступеня № 18 Деснянського району м. Києва (довідка № 78 від 30.01.2017 р.), вечірньої (змінної) школи № 20 Солом'янського району м. Києва (довідка № 37 від 08.05.2018 р.), школи I-III ступенів № 238 Деснянського району міста Києва (довідка № 147 від 07.09.2017 р.), Артемівської вечірньої змінної школи II-III ступенів № 1 (довідка № 21 від 11.05.2017 р.), комунального закладу «Навчально-виховний комплекс «Спеціалізована школа I ступеня з поглибленим вивченням української мови – гімназія № 39 імені гетьмана України Богдана Хмельницького» Деснянського району міста Києва (довідка № 141 від 21.09.2017 року).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на науково-практичних масових заходах різного рівня, зокрема, *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Професійна свобода особистості у вимірах гуманістичної спадщини Антона Макаренка та Івана Зязюна» (Полтава, 2015), «Людиновимірність гармонізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів: наукові досягнення і перспективи» (Мелітополь, 2015), «Освіта дорослих як ресурс місцевого розвитку» (Львів, 2015), «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2015), «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2015), «Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці» (Київ, 2015), «Наукова спадщина Івана Зязюна у вимірах сучасності й майбутнього» (Київ, 2017), «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2017); *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Інноваційний розвиток навчального закладу: проблеми, пошуки, знахідки» (Київ, 2015), «Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад» (Київ, 2015; 2016), «Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України» (Київ, 2018), «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (Запоріжжя, 2018), «Психолого-педагогічний супровід професійного розвитку педагогічних працівників: стан і перспективи» (Київ, 2018); *звітних науково-практичних конференціях* Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, 2015; 2017; 2018); *науково-практичних та методологічних семінарах*: «Сучасне розуміння організації навчальної діяльності учнів вечірньої школи» (Київ, 2014), «Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів» (Хмельницький, 2015), «Теоретичні та практичні аспекти особистісного й професійного розвитку педагогічного та науково-педагогічного персоналу: сучасні технології» (Київ, 2015), «Громадянськість української молоді: виклики, здобутки, перспективи» (Київ, 2015), науково-практична конференція, присвячена 180-річчю Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2015), «Формування професійно мобільного

фахівця: європейський вибір», (Кривий Ріг, 2015); *педагогічних читаннях*: пам'яті професора О.П. Рудницької (Київ, 2015), пам'яті академіка Семена Устимовича Гончаренка (Київ, 2015; 2017), пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича (Київ, 2015; 2016), пам'яті видатного вченого-педагога Олени Степанівни Дубинчук (Київ – Тарасівка, 2016); *круглих столів*: «Наукова спадщина академіка І.А. Зязюна та актуалітети сучасної педагогічної освіти в Україні» (Київ, 2015), «Змішане навчання (blended learning): досвід, проблеми, перспективи» (Київ, 2015).

Особистий внесок здобувача. У статтях: [2] автором подано практичні матеріали з розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів; [4] – описано компоненти готовності до педагогічної діяльності, розкрито сукупність педагогічних умов, що впливають на формування в учителів загальноосвітніх навчальних закладів готовності до творчої діяльності; у тезах [15] автору належить аналіз ролі інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі вечірньої школи, особливостей дистанційного навчання, розгляд матричної моделі, що визначає структуру інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя вечірньої школи.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в 20 публікаціях (17 – одноосібні), з них: 8 статей у наукових фахових виданнях України, серед яких – 2 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 12 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і наукових виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 217 найменувань, з них 25 – іноземною мовою) та додатків на 75 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 286 сторінок, основний зміст викладено на 188 сторінках. Робота містить 19 таблиць, 45 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету і завдання; викладено концептуальну ідею дослідницького пошуку, представлено методологічні й теоретичні основи; розкрито наукову новизну, практичне значення та подано інформацію щодо апробації і впровадження результатів дослідження, кількості публікацій та структури й обсягу дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні основи розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти»** – проаналізовано базові поняття дослідження; запропоновано авторське визначення інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл; представлено результати ретроспективного аналізу особливостей діяльності вечірніх шкіл в Україні та зарубіжжі; представлено результати аналізу стану організації навчання вчителів вечірніх шкіл з розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності в умовах неформальної освіти на констатувальному етапі експерименту.

Узагальнення результатів вивчення наукових праць з теми дослідження засвідчило, що проблема розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл є актуальною проблемою теорії і практики професійної освіти. Здійснено теоретичний аналіз наявних підходів щодо визначення поняттєво-категоріального апарату дослідження; виявлено сутнісні характеристики таких базових понять: «компетентність» та «компетенція» (І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, В. Лозовецька, А. Маркова, С. Лейко, Г. Селевко, А. Хуторський та ін.); «інформаційно-комунікаційна компетентність» (П. Беспалов, В. Биков, М. Головань, К. Кікоть, С. Литвинова, О. Міллер, О. Спірін та ін.); «неформальна освіта» (О. Аніщенко, О. Василенко, Ф. Кумбс, Л. Лук'янова, С. Прийма та ін.); «вечірня (змінна) школа» (С. Гончаренко, О. Лавриненко, Ю. Мальований, Л. Лесохіна та ін)).

На основі здійсненого аналізу запропоновано авторську дефініцію поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність учителів вечірніх шкіл» як мобільної здатності ефективно застосовувати інформаційні процеси для здійснення професійної діяльності, що передбачає певний рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями.

З'ясовано роль вечірньої школи у системі загальної середньої освіти, що має відповідні соціально-культурні передумови виникнення, історію розвитку та специфічні особливості функціонування. На основі історико-педагогічного аналізу представлено генезу розвитку вечірніх шкіл в Україні і світі, визначено їх характеристики та динаміку на різних історичних етапах. Виявлено організаційно-педагогічні засади створення та функціонування різних типів вечірніх шкіл (недільна школа, вечірні класи, повторні класи, школа для дорослих, вечірні робітничі факультети, вечірня школа для працюючої молоді і підлітків, вечірня (змінна) середня загальноосвітня школа).

Визначено специфічні особливості діяльності вчителів сучасних вечірніх шкіл (вибір дорослими учнями форми навчання; вибір часу навчання; вибір темпу навчання; поєднання загальної середньої та професійної освіти) та доведено значення рівня їхньої інформаційно-комунікаційної компетентності в умовах інформатизації системи освіти. Обґрунтовано суспільну потребу спрямування професійного розвитку учителів на оволодіння інноваційними технологічними засобами (технологія дистанційного навчання, «хмарна» технологія тощо), а також на набуття вмінь щодо використання цих технологій у професійній діяльності. Акцентовано увагу на ролі неформальної освіти у неперервному вдосконаленні інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл та доцільності розроблення відповідних методичних матеріалів.

Аналіз стану організації навчання з розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл, проведений на етапі констатувального експерименту у вечірній (змінній) школі III ступеня № 18 Деснянського району м. Києва; школі I-III ступенів № 238 Деснянського району м. Києва; вечірній (змінній) школі № 20 Солом'янського району м. Києва; вечірній (змінній) середній загальноосвітній школі № 3 м. Києва; Артемівській вечірній (змінній) школі II-III ступенів № 1, засвідчив недостатній рівень її сформованості. Такий стан зумовлено фрагментарним врахуванням освітніх потреб вчителів, зокрема

щодо формування знань, умінь і навичок з ІКТ; застосування апаратного та програмного ІК-інструментарію; відсутності методичних матеріалів зі створення авторських автоматизованих навчальних курсів; забезпечення умов власного розвитку й саморозвитку засобами ІКТ.

У другому розділі – **«Обґрунтування моделі розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти»** – розкрито сутність та визначено структуру досліджуваної компетентності; представлено критеріальну характеристику компонентів інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл; теоретично обґрунтовано експериментальну модель розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.

Розкрито сутність та визначено структурні компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл: мотиваційний (усвідомлення вчителями вечірніх шкіл важливості використання ІКТ у професійній діяльності; сформованість мотивів професійного самовдосконалення і саморозвитку), інформаційно-знаннєвий (сукупність спеціальних знань про сутність інформаційно-комунікаційних технологій, можливість їх використання у фаховій діяльності); діяльнісний (комплекс умінь та навичок з ІКТ, необхідних учителю вечірньої школи для забезпечення організації освітнього процесу, створення електронної навчальної продукції); рефлексійно-результативний (здатність до самоаналізу вчителем вечірньої школи власної діяльності та вдосконалення її якості).

Відповідно до визначених компонентів обґрунтовано критерії їх розвитку: мотиваційний (мотиви, що спонукають до розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності, інтереси, потреби, розуміння щодо використання ІКТ у освітньому процесі вечірньої школи, зацікавленість у неформальному навчання); когнітивний (повнота, глибина, системність знань про сутність інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя вечірньої школи, наявний рівень спеціальних знань з інформаційно-комунікаційних технологій); діяльнісний (здатність застосовувати вміння і навички з використання ІКТ у професійній діяльності як засобів розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності, самовдосконалення й творчості); рефлексійний (самосвідомість, самоконтроль, самооцінка, розуміння та відповідальності за результати своєї діяльності, пізнання себе й самореалізації у професійній діяльності через засоби ІКТ).

Визначені критерії та показники інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл дозволили схарактеризувати адаптивний, конструктивний, дослідницький й експертний рівні її розвитку.

Розроблено модель розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти, яка складається із взаємопов'язаних, взаємодоповнювальних елементів та репрезентована трьома блоками (методологічно-цільовим, змістово-організаційним й оцінювально-результативним (рис.1.)).

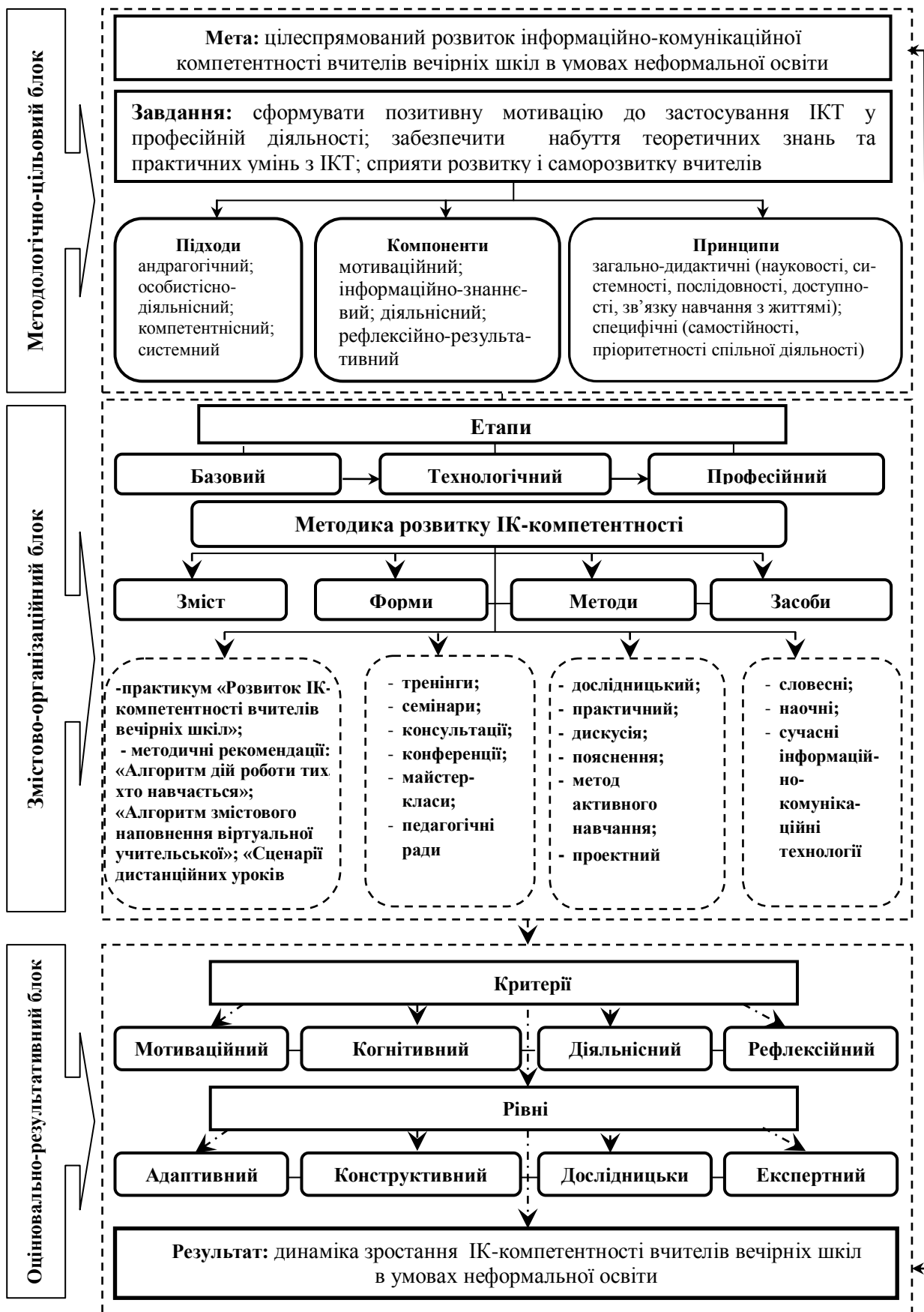

Рис.1 Модель розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти

Методологічно-цільовий блок містить мету, завдання розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірньої школи на засадах андрагогічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного, системного підходів, дотримання загальнодидактичних (науковості, системності і послідовності, доступності, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності) і спеціальних (пріоритетності самостійного навчання; спільної діяльності) принципів, структурні компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл (мотиваційний, інформаційно-знаннєвий, діяльнісний, рефлексійно-результативний).

Змістово-організаційний блок відображає наступність розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів упродовж базового, технологічного, професійного етапів; включає основоположний складник моделі – методика (зміст (практикум «Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл», методичні рекомендації: «Алгоритм дій роботи тих, хто навчається»; «Алгоритм змістового наповнення віртуальної учительської»; «Сценарії дистанційних уроків»); форми (тренінги, семінари, консультації, зустрічі, конференції, майстер-класи, педагогічні ради); методи (дослідницький, практичний, дискусія, пояснення, метод активного навчання, проектний) і засоби (словесні, наочні, сучасні інформаційно-комунікаційні технології)).

Оцінювально-результативний блок забезпечує контроль за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів в умовах неформальної освіти. Прогнозований результат характеризує досягнуті зміни, зокрема відображає ефективність розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів в умовах неформальної освіти.

У третьому розділі – **«Організація та результати дослідно-експериментальної роботи з розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти»** – викладено програму експериментальної роботи; здійснено діагностування рівнів розвиненості інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл; дано опис дослідно-експериментальної роботи з розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти; представлено й проаналізовано кількісні та якісні показники дослідно-експериментальної роботи.

Упродовж 2016-2018 рр. здійснювався формувальний експеримент, на початку якого було сформовано контрольну (КГ – 59 осіб) і експериментальну (ЕК – 64 особи) групи та виявлено рівні розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл. Переважання дослідницького і експертного рівнів розвиненості означеної компетентності підтвердило доцільність проектування змісту й впровадження нових форм, методів розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.

На другому етапі формувального експерименту було реалізовано методика, яка передбачала поетапність розвитку інформаційно-комунікаційної

компетентності вчителів впродовж трьох етапів (базового, технологічного, професійного).

Перший – базовий – етап спрямовувався на формування позитивного ставлення до розвитку власної інформаційно-комунікаційної компетентності, активізацію потреби вчителів до оволодіння знаннями і вміннями з ІКТ та застосування їх у професійній діяльності. Із цією метою вчителі навчалися на короткострокових курсах, курсах користувачів поглибленого рівня, спеціальних тематичних спецкурсах для вчителів-предметників з оволодіння базовими навичками користувача. Результатом стало розуміння ними значення інформаційних технологій у професійній діяльності, набуття базових навичок щодо їх використання.

На другому – технологічному – етапі у процесі впровадження практикуму «Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл» відбувалося застосування набутих знань для оволодіння навичками використання апаратних засобів ПК і мультимедійного обладнання, опанування можливостями сервісів мережі Інтернет, формування навичок роботи з дистанційними та хмарними технологіями, а також програмним забезпеченням навчального призначення. Вчителі долучалися до участі в групових освітніх ініціативах (Майкрософт, Інтел), створення електронних уроків, наповнення е-портфолію, використання ІКТ для спільної роботи з учнями, їхніми батьками та колегами. Використовувалися методи: пояснення, метод активного навчання, проектний, дослідницький.

На третьому – професійному – етапі відбувався вибір учителями індивідуальної професійної траєкторії щодо розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності (використання спеціальних програм для методичного супроводу освітньої діяльності; організація і проведення on-line уроків; створення віртуальної учительської; розроблення міжпредметних навчальних проектів з використанням ІКТ; створення персонального веб-сайту, блогу; використання віртуальної комунікації для електронної взаємодії та співпраці тощо). З цією метою було впроваджено методичні рекомендації: «Алгоритм дій роботи тих, хто навчається»; «Алгоритм змістового наповнення віртуальної учительської»; «Сценарії дистанційних уроків»; застосовано інтерактивні форми навчання (науково-практичні конференції, семінари, педагогічні читання, тренінги, онлайн-конференції з питань використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі).

Перевірка результатів проведеної дослідно-експериментальної роботи здійснювалася на основі порівняльного аналізу кількісних та якісних змін показників ЕГ та КГ на початку формувального експерименту і після його завершення. Усі компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності були нами прийняті рівновагомими, що дало підстави для визначення її узагальненої оцінки як середнього значення розвиненості мотиваційного, інформаційно-знанневого, діяльнісного, рефлексивно-результативного компонентів на адаптивному, конструктивному, дослідницькому, експертному рівнях.

Отримані результати засвідчили, що в ЕГ після проведення формувального експерименту прослідковувалося зростання експертного (з 4,75 % до 10,75 %),

дослідницького (з 10,25 % до 27,25 %) та конструктивного (з 42,75 % до 48,25 %) рівнів. Зменшилася частка викладачів із адаптивним (з 42,25 % до 13,75 %) рівнем (рис. 2). Водночас у вчителів КГ статистично значущих змін у рівнях розвиненості інформаційно-комунікаційної компетентності не відбулося: експертний рівень (було 5,75 % – стало 6,75 %), дослідницький – (було 13 % – стало 14,75 %), конструктивний – (було 48,5 % – стало 50,5 %) та адаптивний – (було 32,75 % – стало 28 %).

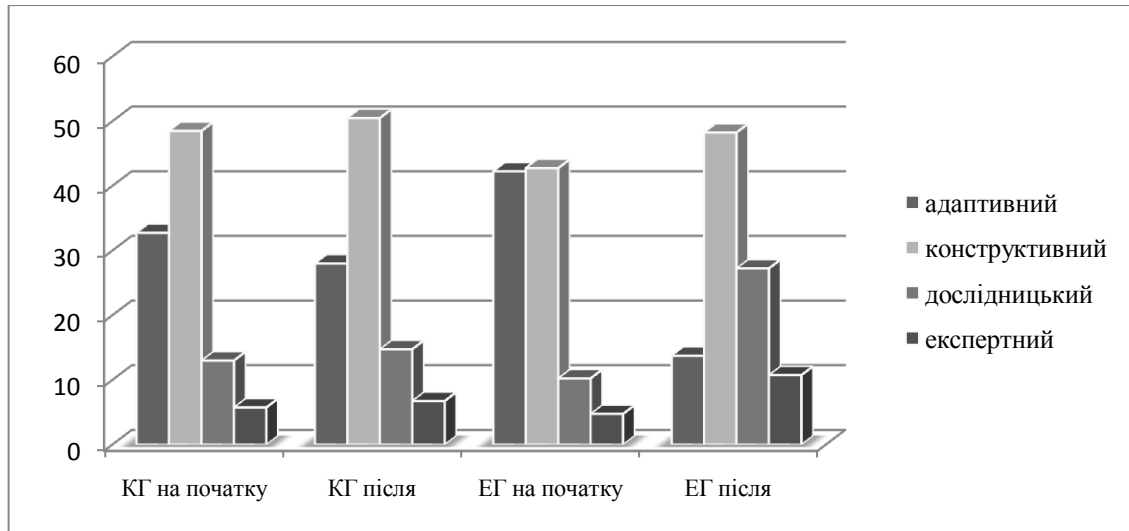

Рис. 2. Динаміка рівнів розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти на початку формувального етапу експерименту та після його завершення

Достовірність результатів розвиненості кожного компоненту було доведено за допомогою χ^2 -критерію Пірсона, що засвідчило не випадковість даних і підтвердило доцільність спроектованої моделі розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти. Отже, завдання дослідження розв'язано, мету наукового пошуку досягнуто, гіпотезу підтверджено.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження є підґрунтям для таких висновків:

1. Вивчення стану розробленості проблеми в педагогічній теорії та освітній практиці засвідчило актуальність і значущість розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл у сучасних умовах. Здійснений теоретичний аналіз базових понять дослідження дозволив обґрунтувати авторське визначення поняття інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл як мобільної здатності ефективно застосовувати інформаційні процеси для здійснення професійної діяльності, що передбачає певний рівень володіння інформаційно-комунікаційними

технологіями. Аналіз стану організації навчання з розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл засвідчив про недостатній її рівень, неврахування освітніх потреб вчителів вечірніх шкіл щодо набуття умінь і навичок з використання інформаційно-комунікаційних технологій в професійній діяльності. Необхідність вирішення цього питання дозволило зробити висновок, щодо використання можливостей неформальної освіти у розвитку досліджуваної компетентності.

2. На основі аналізу наукових джерел розкрито сутність інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл, яка полягає в умінні орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати необхідну інформацію, оперувати нею з урахуванням навчальних та професійних потреб і вимог. Виокремлено структурні компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл: мотиваційний (усвідомлення вчителями вечірніх шкіл важливості використання ІКТ у професійній діяльності; сформованість мотивів професійного самовдосконалення і саморозвитку), інформаційно-знаннєвий (сукупність спеціальних знань про сутність інформаційно-комунікаційних технологій, можливість їх використання у фаховій діяльності); діяльнісний (комплекс умінь та навичок з ІКТ, необхідних учителю вечірньої школи для забезпечення організації освітнього процесу, створення електронної навчальної продукцію); рефлексійно-результативний (здатність до самоаналізу вчителем вечірньої школи власної діяльності).

3. Виокремлено й схарактеризовано критерії та показники розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл, а саме: мотиваційний (показники: наявність мотивів, мети, потреби до професійного розвитку та саморозвитку); когнітивний (показники: повнота, міцність, глибина, системність загальних і спеціальних знань з ІКТ); діяльнісний (показники: здатність застосовувати вміння і навички з ІКТ у професійній діяльності); рефлексійний (показники: самосвідомість, самоконтроль, самооцінка, усвідомлення результатів своєї діяльності, самореалізація у професійній діяльності й удосконалення її якості).

На основі визначених критеріїв, показників з урахуванням їх змістового наповнення охарактеризовано рівні розвитку компонентів інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл: адаптивний, конструктивний, дослідницький, експертний.

4. Теоретично обґрунтовано модель розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти, яка містить взаємопов'язані блоки: методологічно-цільовий (мета, завдання, підходи, принципи, компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності); змістово-організаційний (методика (зміст, форми, методи, засоби навчання та етапи її реалізації); оцінювально-результативний (критерії та рівні розвитку досліджуваної компетентності, результат).

Експериментальна перевірка розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти засвідчила позитивну динаміку зростання рівнів розвитку досліджуваної якості в учасників ЕГ за усіма показниками, тоді як рівні розвитку інформаційно-комунікаційної

компетентності учасників КГ не зазнали суттєвих змін. За допомогою χ^2 – критерію Пірсона доведено, що виявлені позитивні зміни є статистично значущими.

5. Розроблено авторські навчально-методичні матеріали з розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти: практикум «Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл» (програма, тематичний план відповідно до навчальних модулів програми з очікуваними результатами навчання, завдання для самостійної роботи, питання для самоконтролю, залікова робота (тестові завдання), список індивідуальних творчих завдань (проектів) та список рекомендованої літератури) та спеціалізоване програмне забезпечення для його вивчення, методичні рекомендації: «Алгоритм дій роботи тих, хто навчається»; «Алгоритм змістового наповнення віртуальної учительської»; «Сценарії дистанційних уроків». Доведено, що авторські навчально-методичні матеріали сприяють розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.

Здійснене дослідження не вичерпує усіх аспектів дослідницького пошуку. Подальшого дослідження потребують питання: вивчення особливостей розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів під час підвищення кваліфікації в інститутах післядипломної педагогічної освіти; вивчення зарубіжного досвіду щодо використання інтерактивних технологій навчання педагогічних працівників в умовах формальної й неформальної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дослідження

1. Закомірний, І. (2006). Урок в 9 класі на тему: «Упорядкування і пошук даних в електронних таблицях. Фільтрування даних». *Комп'ютер у школі та сім'ї: журнал*, 3 (51), 18-20.
2. Агафонова, С., Закомірний, І. (2010). Матеріали для вивчення теми «Табличний процесор MS EXCEL». *Комп'ютер у школі та сім'ї: журнал*, 4 (84), 23-26.
3. Закомірний, І. (2015). Основні аспекти організації екстернатної форми навчання у вечірній школі. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1 (10), 200-208.
4. Зінченко, С., Закомірний, І. (2015). Педагогічна діяльність учителів загальноосвітніх навчальних закладів: творчий аспект. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*, 2 (15), 116-121.
5. Закомірний, І. (2015). Сучасні підходи до проведення уроку з використанням дистанційних технологій у вечірній школі. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2 (11), 141-147.

6. Закомирный, И. (2015). Использование информационно-телекоммуникационных технологий в самообразовании учителей общеобразовательных учебных заведений. *Общество. Культура. Наука. Образование*: электронный журнал. URL: http://moosv.ru/static.php?mode=page_503.

7. Закомірний, І. (2016). Підготовка вчителів вечірніх навчальних закладів до роботи з хмаро орієнтованими технологіями. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 9 (52), 38-40.

8. Закомирный, И. (2017). Современная вечерняя школа как инновационное учебное заведение неформального образования. В *Проблемы педагогики и психологии*: Армянский государственный педагогический университет им. Хачатура Абовяна, 1, 49-55.

Наукові праці апробаційного характеру

9. Закомірний, І. (2015). Використання інформаційно-комунікаційних технологій у самоосвіті вчителів вечірніх шкіл. В М.М. Козяр, Н.Г. Ничкало (Ред.), *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи»*, Львів, 21-22 жовтня, 1, 196-200. ЛДУ БЖД.

10. Закомірний, І. (2015). Підготовка вчителів вечірньої школи до здійснення дистанційного навчання. В В.Я. Шуть (Ред.), *Проблеми та перспективи управління сучасною столичною школою: регіональна науково-практична конференція*, Київ, 79-87. Ун-т ім. Б. Грінченка.

11. Закомірний, І. (2015). Роль інформаційно-комунікаційних технологій у професійному зростанні вчителя. В Л.Б. Лук'янова (Ред.), *Європейський Союз – Україна: освіта дорослих: зб. матеріалів форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні*, Київ, 4-6 листопада 2014 року, 125-128. К.-Ніжин.

12. Закомірний, І. (2015). Використання методу проблемно-ситуативного аналізу у навчанні учнів вечірньої школи цивільному захисту. В Шмалей С.В., Бондаренко О.О. та ін. (Ред.), *Проблеми цивільного захисту населення: сучасні реалії України: I Всеукраїнська заочна науково-практична конференція*, Київ, 16 квітня, 45-45. НПУ імені М.П. Драгоманова.

13. Закомірний, І. (2015). Неформальна дизайн-освіта молоді в умовах вечірньої школи. В Н.П. Муранова (Ред.), *Актуальні проблеми в системі освіти «загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад»*: I Всеукраїнська науково-практична конференція, Київ, 28 травня, 69-72. НАУ.

14. Закомірний, І. (2015). Формування ІКТ-компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах упровадження дистанційних технологій навчання. В Л.М. Капченко (Ред.), *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці: VIII Міжнародна науково.-практична конференція*, Київ, 01 грудня, 260-265. ІПК ДСЗУ.

15. Закомирный, И., Закомирная, Е. (2016). Особенности внедрения дистанционных технологий обучения в вечерней школе. В И.Ю. Синельников

(Ред.), *Соціалізація личности в умовах глобалізації та інформатизації общества: Міжнародна науково-практична конференція, Тверь, 8 лютого, 596-598. ИСРО РАО.*

16. Закомірний, І. (2017). Концептуальні напрями управлінської діяльності у сфері культури і мистецтв. В Аніщенко О.В., Зінченко С.В. (Ред.), *Теоретичні та практичні аспекти управлінської діяльності у сфері культури і мистецтв: науково-практична конференція з міжнародною участю, Київ, 26 жовтня, 7-9. ІПОД НАПН України.*

17. Закомірний, І. (2018). Роль дистанційних технологій навчання у викладанні курсу «Захист Вітчизни» у вечірній (змінній) школі. В В. Шмалей (Ред.), *Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України: IV Всеукраїнська науково-практична конференція, Київ, 20 квітня, 54. НПУ імені М.П. Драгоманова.*

18. Закомірний, І. (2018). Підготовка майбутнього вчителя до забезпечення використання технологій дистанційного навчання. В кол. ред., *Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку: III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю, Запоріжжя, 11 травня, 108-109. Запорізький національний університет.*

19. Закомірний, І. (2018). Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл у контексті реалізації Концепції «Нова українська школа». В кол. ред., *Психолого-педагогічний супровід професійного розвитку педагогічних працівників: стан і перспективи: Всеукраїнська науково-практична конференція, Київ, 18 травня, 24-29. Київський університет імені Бориса Грінченка.*

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

20. Закомірний, І. (2016). Інноваційний потенціал сучасної вечірньої школи. В Лариса Лук'янова (Ред.), *Територія успіху, 1(2), 32-34. ТОВ «ДКС-Центр».*

АНОТАЦІЇ

Закомірний І.М. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2019.

Дисертація містить концептуальне осмислення проблеми розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти. Висвітлено історію створення й діяльності вечірніх шкіл в Україні та зарубіжжі, специфіку діяльності на сучасному етапі.

Розкрито сутність та визначено структуру інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти. Схарактеризовано критерії, показники, рівні розвитку інформаційно-

комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл. Теоретично обґрунтовано, розроблено, експериментально перевірено модель розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти з урахуванням положень андрагогічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного й системного підходів, що містить методологічно-цільовий, змістово-організаційний й оцінювально-результативний блоки. Розроблено авторські навчально-методичні матеріали з розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів вечірніх шкіл в умовах неформальної освіти.

Ключові слова: вечірня (змінна) школа, неформальна освіта, компетентність, компетенція, компетентнісний підхід, інформаційно-комунікаційна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність вчителів вечірніх шкіл.

Закомирный И.Н. Развитие информационно-коммуникационной компетентности учителей вечерних школ в условиях неформального образования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна Национальной академии педагогических наук Украины, Киев, 2019.

Диссертация содержит концептуальное осмысление проблемы развития информационно-коммуникационной компетентности учителей вечерних школ в условиях неформального образования. Отражена история создания и деятельности вечерних школ в Украине и за рубежом, специфику деятельности вечерних школ на современном этапе.

Раскрыта сущность информационно-коммуникационной компетентности учителей вечерних школ, которая заключается в умении ориентироваться в информационном пространстве, получать информацию, оперировать ею с учетом учебных и профессиональных потребностей и требований. Определена структура информационно-коммуникационной компетентности учителей вечерних школ в условиях неформального образования.

Охарактеризованы критерии развития информационно-коммуникационной компетентности учителей вечерних школ (мотивационный, когнитивный, деятельностный, рефлексивный) и их показатели. На основе охарактеризованных критериев и их показателей определены уровни развития информационно-коммуникационной компетентности учителей вечерних школ (адаптивный, конструктивный, исследовательский, экспертный).

Теоретически обоснована, разработана, экспериментально проверена модель развития информационно-коммуникационной компетентности учителей вечерних школ в условиях неформального образования с учетом положений андрагогического, личностно-деятельностного, компетентностного и системного подходов. Модель включает три взаимодополняемые блоки: методологически-целевой (цель, задачи, подходы, принципы, компоненты информационно-

коммуникационной компетентности); содержательно-организационный (методика (содержание, формы, методы, средства обучения и этапы ее реализации) и оценочно-результативный (критерии и уровни развития исследуемой компетентности, результат)).

Разработаны авторские учебно-методические материалы по развитию информационно-коммуникационной компетентности учителей вечерних школ в условиях неформального образования, которые содержат практикум «Развитие ИКТ-компетентности учителей вечерних школ» методические рекомендации: «Алгоритм действий работы учащихся», «Алгоритм содержательного наполнения виртуальной учительской», «Сценарии дистанционных уроков».

Ключевые слова: вечерняя (сменная) школа, неформальное образование, компетентность, компетенция, компетентностный подход, информационно-коммуникационная компетентность, информационно-коммуникационная компетентность учителей вечерних школ.

Zakmirnyi I.M. Development of information and communication competence of evening school teachers in the context of non-formal education. - Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 - theory and methods of professional education. - Ivan Ziazun Institute for Teacher Education and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2019.

The dissertation contains a conceptual understanding of the problem of development of information and communication competence of evening school teachers in the context of non-formal education. The history of creation and activity of evening schools in Ukraine and abroad, the specifics of activity at the present stage are covered.

The essence and structure of information and communication competence of evening school teachers in the conditions of non-formal education are revealed. The criteria, indicators, levels of development of information and communication competence of evening school teachers are characterized. The model of development of information and communication competence of evening school teachers in conditions of non-formal education is theoretically substantiated, developed, experimentally tested, taking into account the provisions of the andragogical, personality-activity, competence and systematic approaches, which contains methodological-objective, meaningful and meaningful result. The author's educational and methodological materials on the development of information and communication competence of evening school teachers in the conditions of non-formal education have been developed.

Keywords: evening (alternate) school, non-formal education, competency, competence, competency approach, information and communication competence, information and communication competence of evening school teachers.